

ZIDNO I SVODNO SLIKARSTVO U ŽUPNOJ CRKVI SV. MARIJE SNJEŽNE U KUTINI

Mitar, Lucija

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:251:331400>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU
ODSJEK ZA LIKOVNU UMJETNOST
DIPLOMSKI STUDIJ LIKOVNE KULTURE**

LUCIJA MITAR

**ZIDNO I SVODNO SLIKARSTVO
U ŽUPNOJ CRKVI SV. MARIJE SNJEŽNE U KUTINI**

DIPLOMSKI RAD IZ POVIJEST UMJETNOSTI

Mentorica: doc. dr. sc. Margareta Turkalj Podmanicki

U Osijeku, 2018.

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, Lucija Mitar, diplomantica na Odsjeku za likovnu umjetnost diplomskog studija Likovne kulture Umjetničke akademije u Osijeku, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom „Zidno i svodno slikarstvo u župnoj crkvi Sv. Marije Snježne u Kutini“ rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Izjavljujem i to da nijedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštovanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Osijeku, 15. 7. 2018.

Lucija Mitar

Sadržaj

1. UVOD	4
2. CRKVA SVETE MARIJE SNJEŽNE U KUTINI	4
3. ZIDNO I SVODNO SLIKARSTVO U CRKVI SV. MARIJE SNJEŽNE	11
3.1. Dosadašnja istraživanja	11
3.2. Tematika, stil i autorstvo slika	12
3.3. Ikonografija zidnih slika u crkvi Sv. Marije u Kutini	17
4. Kutinske zidne i svodne slike u kontekstu zidnog slikarstva 18. st. sjeverne Hrvatske	26
5. Zaključak	29
SAŽETAK	30
PRILOZI	31
LITERATURA	44
POPIS ILUSTRACIJA	46

1. UVOD

Crkva svete Marije Snježne (prije 1729.-1748.) zrelobarokna je crkva, inače zadužbina feudalne obitelji Erdödy. Dominira nad kutinskom panoramom i glavna je sakralno-turistička atrakcija grada Kutine. Njezin izgled nije se puno mijenjao kroz povijest. Ističe se raskošno opremljenim interijerom, unutar kojeg istaknuto mjesto zauzimaju zidne slike nastale između 1765. i 1779. godine, a prepoznaju se bar tri slikarska izraza, odnosno autora. Okosnicu prikaza u crkvi čine teme iz marijanskoga ciklusa, legende o Snježnoj Gospi, Kristova mučeništva te otkupljenja grijeha, koje čine složen i cjelovit ikonološki program.

U radu će se analizirati zidne i svodne slike kutinske crkve s ciljem njihova boljeg ikonografskog razumijevanja i vrednovanja unutar zidnog i svodnog baroknog slikarstva Hrvatske. Metodološki rad temelji se na istraživanju dostupne literature te formalnoj, stilskoj i ikonografskoj analizi slika *in situ*.

2. CRKVA SVETE MARIJE SNJEŽNE U KUTINI

Povijest gradnje crkve Sv. Marije Snježne kreće od srednjovjekovne crkve koja je stajala na mjestu današnje. Pretpostavlja se kako je crkva bila gotičkoga stila.¹ Dokaz o tome nalazimo u arheološkim istraživanjima, gdje su se s vanjske strane svetišta nalazili ostaci kontrafora.

Nakon turskog razaranja ostala su samo dva zida i ruševni toranj. Zatim je 1699. godine, unutar ruševina, sagrađena drvena nadstrešnica gdje se nalazio oltar. Godine 1704. nadstrešnica je zamijenjena drvenom kapelom. Vizitator Stanislav Pepelko zapisuje kako će se graditi župna crkva 8. ožujka 1729. godine, što je ujedno i najstariji zapis o gradnji crkve. Zapisano je kako je zamišljena kao moderna arhitektura (barokni stil) u proporcijama, iako se

¹ Lukinović, Andrija, Repanić – Braun, Mirjana (2006), Kutina sakralno kulturno - povijesni vodič, Kutina - župa i župna crkva, Kutina, Glas Koncila, Zagreb

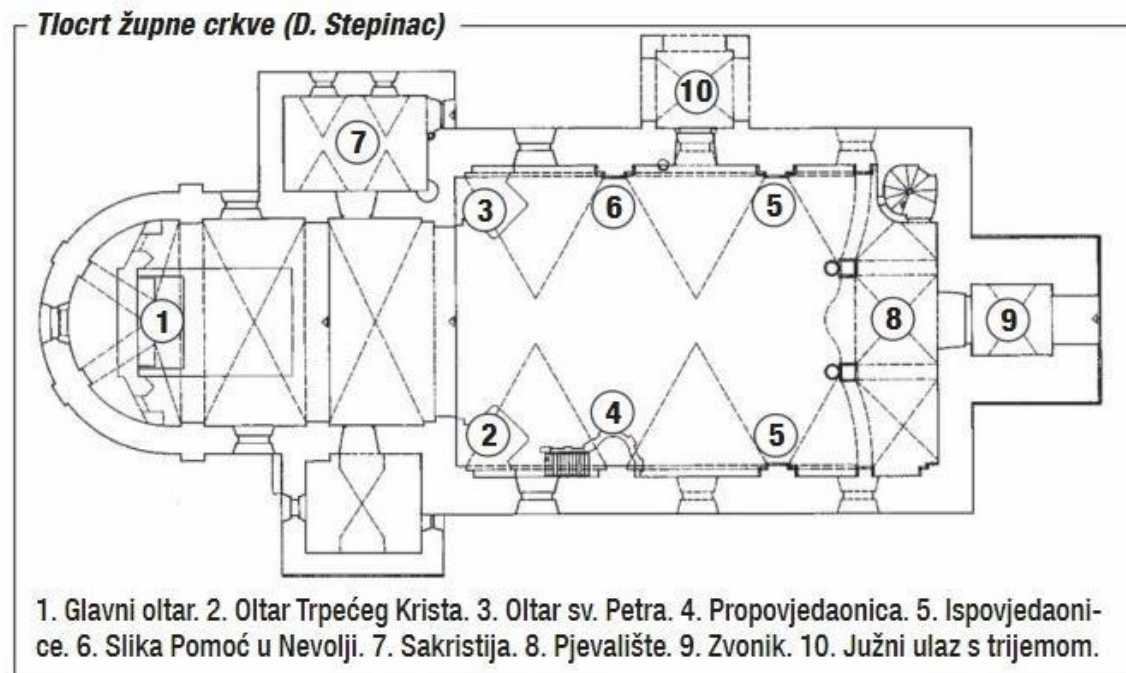
gradi na očišćenim ruinama i temeljima stare crkve. Gradnja je zasigurno počela još i prije, ali ne prije 1725. jer se u vizitaciji gradnja ne spominje. Još je godine 1729. gradnja poprilično odmakla, svetište je bilo nadsvođeno i pokriveno. Nad njim se nalazio drveni osmerokutni tornjić sa dva zvona. Zid je bio tek nešto malo izdignut iznad zemlje. To je bio zid crkvene lađe, masivan i širine oko 120 cm, jer je morao nositi predviđene svodove crkve. Stari oltar sa slikom i svetohraništem preseljen je u svetište.

Godine 1765. u tijeku je bilo oslikavanje crkve. Kroz povijest mnogi su se župnici izmjenjivali. Jedan od najzaslužnijih i najutjecajnijih za uređenje crkve bio je župnik Pozojević. Djelovao je 40 godina (1762. - 1802.) Organizirao je 6. kolovoza 1777. godine posvetu crkve i pet oltara. Župni ured posjeduje spomenicu *Liber Memorabilium Parochiae Kutinensis* koja bilježi događaje od 1884. do 2004. godine.

Zadnja obnova crkve dogodila se 2008. godine. Obuhvatila je kapelicu Sv. Marije Snježne, sanaciju cinktora, bočne kule i sanaciju krovišta. Godine 2009. uređena je crkvena lađa. Zatim je slijedilo uređenje sakristije i svetišta. Radovi su uspješno završeni 2010. godine.

Crkva svete Marije Snježne smještena je na uzvisini i tako zauzima istaknut položaj u panorami grada. Zavjetna je crkva okružena s oko tri metra visokim zidom (cinktorom) koji čini četverokut s 55 metara dugim stranicama. Prema unutrašnjoj strani cinkture, uz južnu stranu zida, podignute su i otvorene arkade. Zapadnu i južnu stranu obilježavaju portali, odnosno ulazi u cinkтуру (Prilog 3.). Na uglovima smještene su kule.

Vanjština crkve je jednostavna (Prilog 2.). Barokni zvonik visok 40 metara smješten je ispred glavnog pročelja u njegovoj osi. Ispod zvonika glavni je ulaz u crkvu. Iznad zvonika nalazi se raskošna barokna lukovičasta kupola prekrivena bakrenim limom. Pozlaćen križ s jabukom nalazi se iznad nje. Pročelja su jednostavna, raščlanjena samo prozorima bez drugih arhitektonskih ili dekorativnih elemenata. Južnu stranu crkve čini pobočni ulaz ispred kojeg se nalaze trijem na četiri stupa te sakristija uza svetište.

Prilog 1. Tlocrt župne crkve. Preuzeto iz: https://issuu.com/glaskonc/docs/001120_002/10
(datum pristupanja internetskoj stranici - 14. 8. 2017.)

Unutrašnji prostor crkve (Prilog 4., Prilog 5.) sastoji se od pravokutnog broda i užeg dubokog polukružno zaključenog svetišta. Lađa je širine 12 metara, a svetište 8 metara. Dužina joj je 35 metara, 10 metara obuhvaća svetište, ostalo je crkvena lađa. Visina lađe je 14 metara, a svetišta 11 metara. Na zapadnoj je strani broda pjevalište, čija ograda počiva na tri stiješnjena luka koja nose dva kvadratna stupca.

Bočni zidovi raščlanjeni su pilonima s pilastrima koji nose odsječke vijenca nad kojima su svodovi. Crkvena lađa susvođena je kupolastima, a svetište križnim svodom.

Crkva je opremljena bogatim inventarom, među kojim možemo spomenuti ispovjedaonice, mali oltar s kipom Bogorodice koja nosi cvijeće, oltar Trpećeg Krista, oltar sv. Petra i orgulje na pjevalištu. Među umjetnički najvrjednijim inventarom propovjedaonica je kipara Franje Strauba. Na ulazu u sakristiju s lijeve strane nalazi se najstarija štafelajna slika legende o Mariji Snježnoj nepoznatog autora. U svetištu nalazimo ambon, ciborij, kao i ostale samostojeće i oltarne slike, među kojima su ovalne slike s prikazima svetaca-zaštitnika (Sv. Blaž, Sv. Rok, Sv. Florijan, Sv. Izidor i Marica, Sv. Ivan Nepomuk, Sv. Donat). U unutrašnjosti se posebno ističe zidno slikarstvo kombinirano bogatom *stucco* dekoracijom, o čemu će biti riječi u sljedećem poglavlju.

Prilog 2. Pogled na eksterijer crkve. Preuzeto iz:
<http://www.kutinaplaces.com/lokacije/posjetite/crkva-sv-marije-snezne> (datum pristupanja
internetskoj stranici - 21. 8. 2017.)

Prilog 3. Pogled na dvorište i ograđeni dio oko hodočasničke crkve, južna strana - cinktor.
Preuzeto iz: <http://www.kutinaplaces.com/lokacije/posjetite/crkva-sv-marije-snjezne>
(datum pristupanja internetskoj stranici - 21. 8. 2017.)

Prilog 4. Pogled prema svetištu sa zidnim slikama Josipa Görnera (1779.). Preuzeto iz: <http://www.kutinaplaces.com/lokacije/posjetite/crkva-sv-marije-snejzne> (datum pristupanja internetskoj stranici - 21. 8. 2017.)

Prilog 5. Pogled na crkvenu lađu i svetište. Preuzeto iz:
<http://www.najboljeuhrvatskoj.info/ideje/crkva-sv-marije-snjezne-kutina-3574.html>
(datum pristupanja internetskoj stranici - 26. 8. 2017.)

3. ZIDNO I SVODNO SLIKARSTVO U CRKVI SV. MARIJE SNJEŽNE

3.1. Dosadašnja istraživanja

Raskoš i ikonografsku posebnost zidnih slika kutinske crkve među prvima je prepoznala jedna od najistaknutijih hrvatskih povjesničarki umjetnosti Anđela Horvat, u poglavlju „Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj“, u poznatoj sintezi *Barok u Hrvatskoj*² te im daje značajno mjesto među baroknim slikanim ciklusima u crkvama na području Hrvatske (uz crkve na Trškom Vrh, u Hrašćini, Kuzmincu, Kominu te u crkvi Sv. Ivana u Zagrebu). Ikonografskom analizom kutinskih zidnih slika posebno se bavila Marija Mirković u nizu svojih radova – kako u kontekstu hrvatskog baroknog zidnog slikarstva: *Barokna sakralna ikonografija na području Zagrebačke biskupije* (1994.),³ *Iluzionističko zidno slikarstvo* (1994.),⁴ *Likovna propovijed u baroku na primjeru dviju crkava Marije Snježne* (2004.),⁵ tako i pojedinačno i temeljito u radu *Zidne i svodne slike u crkvi Marije Snježne u Kutini*.⁶ Svoj će prilog istraživanju ikonografskoga programa crkve dati i Krešimir Oremović 1998. godine prilogom *Ikonografski program zidnih slika u kutinskoj župnoj crkvi Sv. Marije Snježne*.⁷

U posljednje se vrijeme kutinskim zidnim i svodnim slikama, a osobito prepoznavanjem autora koji su sudjelovali u oslikavanju, bavila Mirjana Repanić Braun, prvo u tekstu *Zidne slike* (u suautorstvu s Doris Baričević i Andrijom Lukinovićem) 2001. godine,⁸ a potom u nekoliko radova među kojima se mogu izdvojiti *Franciscus Weitenhiller - novo ime kasnobaroknog slikarstva u sjevernoj Hrvatskoj* (2007.)⁹ i *Prilog poznavanju slikanih*

² A. Horvat, (1982) Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj, u: Anđela Horvat, R. Matejčić, Kr. Prijatelj, Barok u Hrvatskoj, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb, str. 148-151

³ Mirković, Marija (1994) Barokna sakralna ikonografija na području Zagrebačke biskupije, izvorni znanstveni rad, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

⁴ Mirković Marija (1994.) Iluzionističko zidno slikarstvo, u: Sveti Trag, Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094-1994., 271-300.

⁵ Mirković, Marija (2004) Likovna propovijed u baroku na primjeru dviju crkava Marije Snježne. U: Marija u propovijedima hrvatskih katoličkih obnovitelja. Kršćanska sadašnjost, Zagreb

⁶ Mirković Marija (2002), Zidne i svodne slike u crkvi Marije Snježne u Kutini, u: Povijesno - kulturni pregled s identitetom današnjice, Matica Hrvatska Kutina, 43-451

⁷ Oremović, Krešimir (1998) Zbornik Moslavine IV, Ikonografski program zidnih slika u kutinskoj župnoj crkvi Sv. Marije Snježne, Muzej Moslavine Kutina

⁸ Mirjana Repanić-Braun, Doris Baričević, Andrija Lukinović, Zidne slike, u: Kutina, Andrija Lukinović (ur.), Glas Koncila, Zagreb, 2001., 21-30.

⁹ Repanić-Braun, Mirjana (2007) Franciscus Weitenhiller - novo ime kasnobaroknog slikarstva u sjevernoj Hrvatskoj, u: U službenju Božjemu narodu. Zbornik radova u čast msgr. Dr. Antuna Škvorčevića, prvoga požeškog biskupa prigodom 60. obljetnice života, 35. obljetnice svećenstva i 10. obljetnice biskupstva, (ur.) Ivica Žuljević et al., Požega 2007.

prikaza Blažene Djevice Marije u Kutini i Kloštar-Ivaniću (2017.).¹⁰ Ista autorica daje istaknuto mjesto kutinskim zidnim slikama u pregledima: *Pregled povijesnoumjetničkih istraživanja baroknog slikarstva u kontinentalnoj Hrvatskoj* (2004.)¹¹ i *Barokno zidno slikarstvo u sjevernoj Hrvatskoj* (2010).¹²

Navedena literatura predstavlja polazište i za pisanje ovoga rada.

3.2. Tematika, stil i autorstvo slika

Bogati zidni oslik u unutrašnjosti crkve Sv. Marije Snježne pripada među najkompleksnije i najzanimljivije primjere marijanske tematike u Hrvatskoj. Nastajao je u nekoliko faza tijekom druge polovice 18. stoljeća s naknadnim izvedbama u 19. i 20. stoljeću. Tijekom vremena pojedini prizori oštećeni su tako da su neke slike popravljene ili nanovo naslikane.

Prikazuju se poznati prizori Bogorodice, Kristove muke, apostola i evanđelista. Teme su Marijin život, Rimska legenda, Kristovo mučeništvo i nebeska slava, Bezgrešno začeće, otkupljenje grijeha. Vrlo su osebujne ikonografije. Oslikane su tehnikom fresko-secco.¹³ Karakteristični elementi baroka, kao što su kasni iluzionizam, razgibani pokreti i snažni koloristički akcenti u kojima plava, crvena i zelena oživljavaju prevladavajući žuti oker te smeđi ugođaj. Crkvom prevladava simetrija, a bogati zidni oslik čini unutrašnjost crkve većom nego što jest. Zidne slike odlikuje određena rustičnost izvedbe.¹⁴ Likovi su prilično stilizirani i slikani tonskom modulacijom. Draperije na likovima slikane su grubo, bez previše sjena, geometrijski stilizirane i ne padaju prirodno. Pozadine su vrlo jednostavno riješene stiliziranom okolinom. Kasnobarokni okviri ograđuju sakralne teme. Zidovi broda i svetišta

¹⁰ Repanić-Braun, Mirjana (2017) Prilog poznavanju slikanih prikaza Blažene Djevice Marije u Kutini i Kloštar-Ivaniću, Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije, Zbornik radova, Valerija Nedjeljka Horvat (ur.),

¹¹ Repanić-Braun, Mirjana (2004) Pregled povijesnoumjetničkih istraživanja baroknog slikarstva u kontinentalnoj Hrvatskoj, u: 1. kongres hrvatskih povjesničara umjetnosti, zbornik radova, Milan Pelc (ur.), Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

¹² Repanić - Braun, Mirjana (2010) Barokno zidno slikarstvo u sjevernoj Hrvatskoj, u: Hrvatska umjetnost. Povijest i spomenici. Institut za povijest umjetnost – Školska knjiga, Zagreb

¹³ secco (tal.: suho), tehnika zidnoga slikarstva kod koje se (za razliku od tehnike fresco) slika na suhoj žbuci, tako da su moguće naknadne izmjene i korekcije, ali je moguće ljuštenje boje.
<https://www.hrleksikon.info/definicija/secco.html>

¹⁴ Mirković Marija (2002), Zidne i svodne slike u crkvi Marije Snježne u Kutini, u: Povijesno - kulturni pregled s identitetom današnjice, Matica Hrvatska Kutina, str. 309.

crkve prekriveni su rokajnim viticama i kartušama, cvjetnim i šabloniziranim uzorcima koji predstavljaju okvir za zidno slikarstvo.¹⁵

S obzirom na to da se u prikazima prepoznaju različite oblikovno-stilske karakteristike, možemo govoriti o bar trojici autora: Franciscusu Weitenhilleru, Josephu Görneru i još jednom neidentificiranom slikaru.¹⁶ Otkrićem oštećene signature pojavljuje se prezime slikara (F. ili J.) Weitenhillera.¹⁷ S obzirom na mjesto potpisa na jednoj od slika, koje su nastale 1766. godine, možda je započeo oslikavati crkvu. Budući da su neki dijelovi kompozicija s njegovim potpisom kasnije višekratno i dosta nemarno preslikavani, zasad je (prije temeljite i stručno provedene restauracije) teško odrediti njegov udio u oslikavanju kutinske crkve, to više što dosadašnje obnove i „popravci“ oslika nisu poštovali ni osobne rukopise ostalih suradnika na istome zadatku.¹⁸ Djelo Franciscusa Weittenhillerera, autora figurativnih prikaza izvedenih između 1764. i 1766. godine, nalazimo na zidovima svetišta, crkvenog broda i na ogradi pjevališta.¹⁹ Nepoznati su slikarevo školovanje i podrijetlo. Pretpostavlja se da je slikar imao vodeću riječ radionice između 1764. i 1766. godine u kutinskoj crkvi. Karakteristike su njegova oslika naglašen crtež, stilizirani prostori u kojima likovi izgledaju vrlo mirno naspram baroka i u svjetlosti i u gestikulaciji, skromno poznavanje anatomije, što upućuje na akademski neškolorana slikara znanja stečena u lokalnoj zanatskoj radionici.

Joseph Görner dvama potpisima označava tematski složenu trodjelnu kompoziciju s prikazima Uzašašća Kristova, Presvetog Trojstva sa Svim Svetima i Uznesenja Marijina na svodu broda, kao i rubne, prije spomenute scene Kristove muke te likove apostola i

¹⁵ Repanić - Braun, Mirjana (2010) Barokno zidno slikarstvo u sjevernoj Hrvatskoj, u: Hrvatska umjetnost. Povijest i spomenici. Institut za povijest umjetnost – Školska knjiga, Zagreb, str. 289.-319., 314.

¹⁶ Isto.

¹⁷ U starijoj se literaturi zidne slike pripisuju slovenskom slikaru J. Weitenhilleru, ali novija istraživanja otkrivaju da se radi o drugom slikaru istog prezimena – Franciscusa Weitenhillerera. Mirković, Marija (2004) Likovna propovijed u baroku na primjeru dviju crkava Marije Snježne. U: Marija u propovijedima hrvatskih katoličkih obnovitelja. Kršćanska sadašnjost, Zagreb str. 225-244.; Repanić–Braun, Mirjana (2007) Franciscus Weitenhiller - novo ime kasnobaroknog slikarstva u sjevernoj Hrvatskoj, u: U službenju Božjemu narodu. Zbornik radova u čast msgr. Dr. Antuna Škvorčevića, prvoga požeškog biskupa prigodom 60. obljetnice života, 35. obljetnice svećenstva i 10. obljetnice biskupstva, (ur.) Ivica Žuljević et al., Požega 2007. ; Repanić-Braun, Mirjana, (2017) Prilog poznavanju slikanih prikaza Blažene Djevice Marije u Kutini i Kloštar-Ivaniću, Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije, Zbornik radova, Valerija Nedjeljka Horvat (ur.), Katolički i Bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

¹⁸ Lukinović, Andrija, (2002) „Kutina - župa i župna crkva“, u: Kutina. Sakralni kulturno-povijesni vodiči 2. Glas Koncila, Zagreb, str. 1-12.

¹⁹ Repanić-Braun, Mirjana, (2017) Prilog poznavanju slikanih prikaza Blažene Djevice Marije u Kutini i Kloštar-Ivaniću, Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije, Zbornik radova, Valerija Nedjeljka Horvat (ur.), Katolički i Bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 346.

evanđelista u prostranom „okviru“ stilizirane prividne arhitekture.²⁰ On se također potpisao na zidu iznad pjevališta, a pokraj svog imena kao godinu oslikavanja ispisao je 1779. (Joseph Görner 1779. pinxit). Görner je koristio živahnu paletu. Slikao je izdužene likove. Oni se međusobno spajaju, satkani su sadržajno i temama iz Marijina života, Kristove muke i slave, otkupljenja, rimskih legenda koje su svjedočili apostoli, zapisali evanđelisti ili ostali tumači. U odnosu na nešto ranije zidne slike Rangera i Lerchingera,²¹ slikari u Kutini koriste relativno malo iluzionizma u prikazu arhitektonskih elemenata. Zapravo, njihovi prikazi smješteni su u kartuše koje okružuje raskošna štuko dekoracija te idu u smjeru povećane dekorativnosti zidne površine, što je donekle karakteristično za sakralno zidno slikarstvo kontinentalne Hrvatske potkraj 18. stoljeća.²² Ono što vertikalama bočnih zidova lađe i svetišta znači plastično tkanje štuko *rocailla*, to svodu svetišta znači minuciozni motiv slikanog *rocailla* koji dopire do najskrivenijih kutova odajući određen strah od praznine koji se izravno suprotstavlja prostranim praznim prostorima neba u središnjoj plohi Görnerova svoda.²³

²⁰ Repanić-Braun, Mirjana, (2017) Prilog poznavanju slikanih prikaza Blažene Djevice Marije u Kutini i Kloštar-Ivaniću, Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije, Zbornik radova, Valerija Nedjeljka Horvat (ur.), Katolički i Bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 351.

²¹ Ranger, Ivan Krstitelj, hrvatski slikar austrijskoga podrijetla (Götzens, Tirol, 19. VI. 1700 – Lepoglava, 27. I. 1753). Najpoznatiji predstavnik baroknoga iluzionističkog slikarstva u hrvatskoj umjetnosti. U Hrvatskoj se pojavio potkraj 1720-ih kao kasnobarokni slikar koji je na osebujan i vrlo prepoznatljiv način spojio tirolsku slikarsku tradiciju s elementima bavarskoga i talijanskog iluzionizma (os. A. Pozza). Kao redovnik u pavlinskom samostanu u Lepoglavi slikao je u crkvama i kapelama svojega reda (Lepoglava, Purga Bednjanska, Štrigova, Olimje, Remete), ali i za franjevce (Varaždin, Krapina) te za svjetovne naručitelje (Belec, Donja Voća). Slikao je ulja na dasci (Gorica kraj Lepoglave, Purga Bednjanska i Lepoglava, glasovita korska sjedala) i na platnu (Belec i Remete), a na glas je došao kao vrhunski majstor zidnoga slikarstva. Očuvane zidne slike nalaze se u kapeli Sv. Ivana u Gorici (1731), u crkvama Sv. Marije u Lepoglavi (1733–43), Sv. Katarine u Krapini (1738), Sv. Marije Snježne u Belcu (1740–43), Sv. Jeronima u Štrigovi (1744–49), Sv. Marije u Remetama (1745–48), u kapeli Sv. Jurja u Purgi Bednjanskoj (1750) i dr. Uspješno je izvodio velike figuralne kompozicije s iluzionistički slikanom arhitekturom i dekoracijama u razmjerno skućenim crkvenim prostorima sjeverozapadne Hrvatske, građenima tek iznimno u baroknome stilu (Štrigova). U njegovu slikarstvu nema umjetničkih neujednačenosti iako se oko 1750. zapaža pomak prema baroknom ekspresionizmu, a potkraj života prema suzdržanomu klasicizmu. Svoj je likovni stil (način razrješavanja unutrašnjosti iluzionističkom arhitekturom, medaljonima i vijencima, tipologiju likova izražajnih fizionomija i istančan kolorit) prenio na skupinu svojih suradnika i učenika, koji su njegov način rada održali tijekom druge polovice XVIII. st. (tzv. pavlinska slikarska škola ili radionica) <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=51795> Lerchinger [le'rhinger], Anton, slovenski slikar (? Rogatec, oko 1720 – ?, nakon 1792). Po uzoru na I. K. Rangera stvarao je u duhu kasnobaroknoga dekorativnog i iluzionističkoga slikarstva. U Sloveniji je izradio tridesetak oltarnih slika i fresaka, a u Hrvatskoj se nalazi njegovo glavno djelo, iluzionističke zidne slike u unutrašnjosti zavjetne crkve Sv. Marije Jeruzalemske na Trškome vrhu (1772). Pripisuju mu se zidne slike u dvorcima (Miljana, Gornja Bistra), župnim crkvama (Martijanec, Kuzminec) te u crkvi Sv. Ivana Krstitelja u Zagrebu (kapela Sv. križa). <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=36126>

²² Sličan je primjer zidni oslik crkve Triju kraljeva u Kominu. Usp. isto, 314.

²³ Repanić - Braun, Mirjana (2006) - ZIDNE SLIKE - str. 21-28 Andrija Lukinović, Kutina sakralno kulturno - povijesni vodič, Kutina - župa i župna crkva, Kutina, Glas koncila, Zagreb.

Nažalost, kutinske slike kojima je ilustrirana Radosna krunica, u najnižoj su oslikanoj zoni crkve te su bile najoštećenije i najgrublje preslikavane, pa se prije temeljnih čišćenja od naknadnih naliča ne može stilskom usporedbom potvrditi njihovo autorstvo.²⁴

Svetište

Zidno slikarstvo u svetištu prikazuje najvažnije i najčešće prizore legende o Mariji Snježnoj (sferična trokutasta polja). Središnja je tema svetišta Marija sa škapularom. Zatim slijede prikazi: Ivan u viđenju i njegova žena, Prikazanje Marije Ivanu u snu sa suprugom u baroknoj postelji, Rimljani pohitaše prema Eskvilinu, Bračni par papi Liberiju pokazuje zabijeljeni vrh Eskvilina gdje kardinal, biskup i puk kreću prema njemu, dok Marija označava mjesto za gradnju crkve, Otkrivenje nove crkve Marije Snježne, iznad župnika Pozojevića i Erdödyja stoji Marija na mjesecu, Marija lebdi s Isusom u lijevoj ruci, Predaja škapulara Šimunu Stocku, Marija drži žezlo i škapular, dva anđela s kraljevskom krunom u rukama, Marija u palminoj krošnji, Marija s Isusom u stablu jabuke, Portret Ivana Krstitelja s janjetom, Ivan evanđelist, Ivanovi roditelji, Arkandeo Gabrijel naviješta Zahariji sinovo rođenje, Marijini roditelji - Joakim i Ana, prazna kolijevka iznad koje su anđeli, Dva anđela nose žezlo i krunu.

Crkveni brod

Prizori u crkvenom brodu prikazuju marijanske motive koji se protežu na šest velikih slika, u donjem pojasu crkve na zidovima. U brodu se nalazi Susret s Elizabetom, Prikazanje u hramu, Poklonstvo mudraca, Dvanaestogodišnji Isus u hramu te se ti prizori nadovezuju na prizore iz svetišta, a to su amblemi Zaruka i Navještenja (Prilog 10.). Obodom svoda nižu se redom od slavoluka, smjerom kazaljke na satu, kristološki prizori: Molitva na Maslinskoj gori, Isusovo uhićenje, Isus pred Kajfom, Bičevanje, Krunjenje trnovom krunom, Križni put (elementi), pa zatim po tjemenu svoda prema ulazu, Uzašašće (Prilog 14.), Presveto Trojstvo i

²⁴Mirković, Marija (2002) Zidne i svodne slike u crkvi Marije Snježne u Kutini, u: Povijesno - kulturni pregled s identitetom današnjice, Matica Hrvatska Kutina, Kutina, 43-451, str. 450.

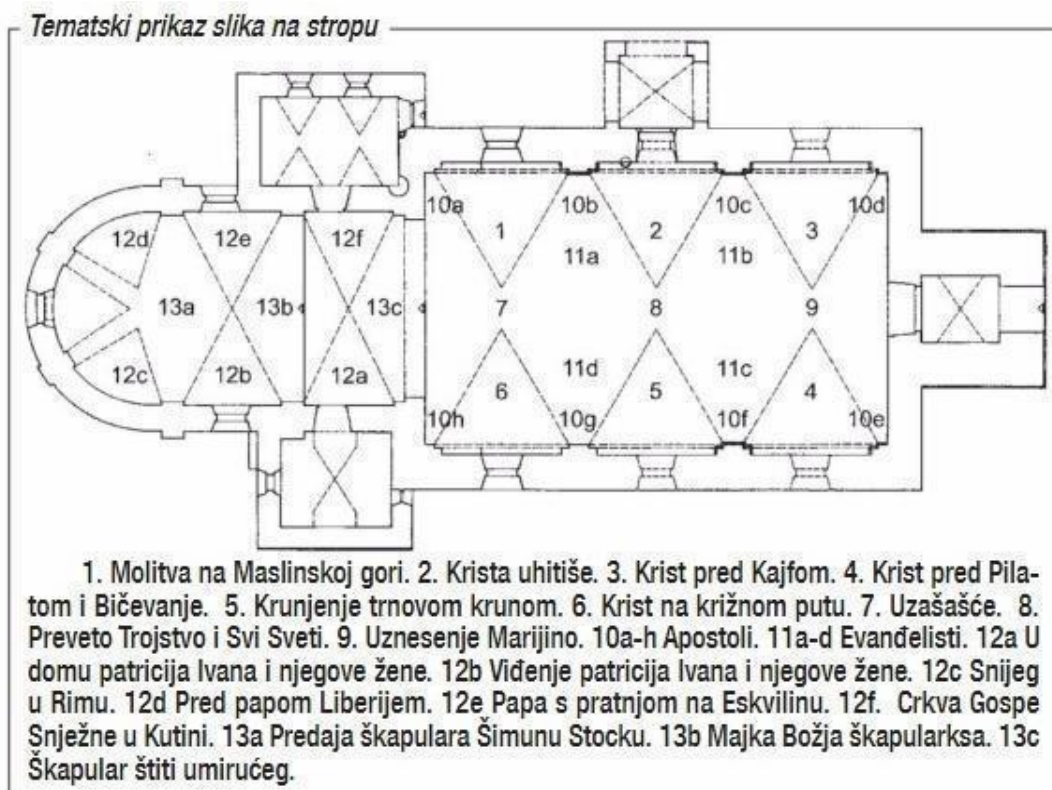
Svi Sveti te Marijino uznesenje, čime se ponovno unosi marijanski element. Apostoli, evanđelisti i nekoliko starozavjetnih proroka nalaze se u brodu.²⁵

Amblemi

Amblemi²⁶ se nalaze unutar štukaturnih okvira i različitih veličina kartuša. Temeljeni su dijelom na stihovima „Pjesme nad pjesmama“. Njezine su obrade u raznim Marijinim redakcijama časoslova te lauretanskih i drugih baroknih litanija. Štukature uvijenih i izvijenih rokaja (*rocaille*), koje osim što uokviruju ambleme rasprostranjuju se oko prozora, na crkvenim zidovima, sve od pjevališta do oltara. Uz rokaje nalaze se štuko dekoracije u obliku stabla, cvijeća, ptica. Simbolima sjevernog zida svetišta slavimo Marijinu djevičansku čistoću i bezgrešno začće. Prikazuju Grad utočišta, Palmu strpljivosti, Ljiljan među trnjem i Drvo života. Na južnom dijelu prikazuje se Zatvoreni vrt, Sjajna kao sunce, Luka brodolomaca, Nove Jakobove ljestve. Na pjevalištu se nalaze prikazi Krunjenja Bogorodice i Uskrsnuće Krista. Trijumfalni luk, koji gledamo s ulaznih vrata i koji dijeli svetište od crkvenoga broda, u njemu se nalaze sa svake strane dva anđela. Jedan drži škapular (lijevi), a drugi krunu (desni). Između njih je Sveta Obitelj. Južno u crkvenome brodu nalaze se prizori Poklonstva kraljeva, Svi sveti s Presvetim Trojstvom i Bogorodicom te Prikazanje u hramu. Sa sjeverne strane nalaze se prizori Dvanaestogodišnjeg Isusa u hramu, Raspeća i Pohoda Marije Elizabeti.

²⁵ Matica Hrvatska Kutina (2002) Kutina povijesno-kulturni pregled s identitetom današnjice, Zidne i svodne slike u crkvi Marije Snježne u Kutini, str. 441.

²⁶ amblemi - (franc.). 1. Znamenje, simbol, znak. 2. Značka, grb. - <https://www.hrleksikon.info/definicija/amblem.html>

Prilog 6. Tematski prikaz slika na svodu. Preuzeto iz:
https://issuu.com/glaskonc/docs/001120_002/10
 (datum pristupanja internetskoj stranici - 14. 8. 2017.)

3.3. Ikonografija zidnih slika u crkvi Sv. Marije u Kutini

Tumačenje ikonografskih poruka na zidnim slikama donosi nam bolje razumijevanje ne samo sakralne cjeline nego i šireg konteksta u kojem slike nastaju - mogu nam pružiti nove informacije o povijesnim i umjetničkim okolnostima, kao i naručiteljima i sredini za koje nastaju.

Na primjerima zidnoga slikarstva možemo doći i do istraživanja antropologije baroknoga doba. Sakralne se teme uklapaju u opću religijsku priliku koja vlada od zaključivanja Tridentskoga koncila (1545. - 1563.). Posljednja, dvadeseta sesija Koncila, donijela je dekret o likovnoj interpretaciji svetačkih likova te naglašen marijanski kult. Svaka od regija uvest će svoje inačice u kasnobaroknu i rokoko ikonografiju. Prepoznat ćemo ih kao ikonografske reference na konkretne povijesne događaje ili kao govor u prvom licu samih autora programa. Znatno je variranje slojevitosti ikonografski razloženih religijskih poruka. Od izdvojena jednostavnog prikazivanja pojedinog svetog lika do jako složenih programskih cjelina kombiniranim citatima iz Svetog pisma.

U baroknom razdoblju vrlo je često zastupljena marijanska ikonografija. Mariji su posvećeni velik broj crkava, kao i složeni ikonografski programi. Tijekom 17. i 18. stoljeća na području kontinentalne Hrvatske više od stotinu crkava i kapela posvećeno je Bogorodici, od čega razmjerno velik broj Mariji Snježnoj.²⁷ Marijino slavlje promoviralo se kroz hodočašća u Marijinim svetištima²⁸ ili širenjem raznih ikonografskih tipova njezina lika. Pojavljuje se Marija Pomoćnica kao zaštitnica vojnih sukoba, Majka Božja Karmelska kao izbaviteljica iz čistilišnih muka i mnoge druge. Kroz razne tipove, kultove i ikonografska rješenja, Tridentskom odlukom o čašćenju Bogorodice prihvatila je to i hrvatska umjetnička baština.²⁹ Svako ponavljanje potvrđuje rast kulta, a kopije mogu biti i drugih značenja.³⁰ Zbog protestantskih napada na kult Bogorodice, dogodio se neviđen procvat marijanske pobožnosti u književnosti i umjetnosti. U likovnoj umjetnosti Bogorodica je prikazana kao pobjednica nad krivovjercima, a posebno kao povlaštena u otajstvu Začeca. Slikari i kipari ostavili su najljepše prikaze u cijeloj marijanskoj umjetnosti, osobito u 17. stoljeću.³¹

Štovanje Majke Božje Snježne vezano je uz legendu o postanku rimske bazilike Svete Marije Velike u Rimu (Santa Maria Maggiore) iz 13. stoljeća. Bogorodica se ukazala u noći 3. VIII. 352. papi Liberiju i rimskom patriciju Ivanu naređujući da njoj u čast podignu crkvu na onome mjestu gdje preko noći bude pao snijeg. Snijeg pokrije komad tla u obliku četvorine na rimskom brdu Eskvilinu. Papa sam motikom izvlači oko snijega granice unutar kojih će se sagraditi crkva.³² Najstariji je prikaz te ikonografske teme mozaik iz 1308. godine u spomenutoj bazilici.³³

U kutinskoj crkvi Sv. Marije Snježne u trokutastim poljima susvodnica ispričana je legenda o Mariji Snježnoj, uz objašnjenje svakog prizora kratkim navodima. Program za ovu crkvu bio je predviđen unaprijed, promišljen i razrađen u tančine.³⁴

²⁷ Mirković, Marija (1988) Marijin lik u baroknom slikarstvu kontinentalne Hrvatske, U : Mundi melioris origo - Marija i Hrvati u barokno doba, Zagreb, str. 225. - 226.

²⁸ Blagdan Marije Snježne slavi se 5. kolovoza.

²⁹ Cvetnić, Sanja (2007) Ikonografija nakon Tridentuskog sabora i hrvatska likovna baština, FF Press, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb, str. 196.

³⁰ Isto, str. 195.

³¹ Isto, str. 188.

³² Ivančević, Radovan (1990) Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Uvod u ikonologiju, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb, str. 244.

³³ Lukinović, Andrija (2002) „Kutina - župa i župna crkva“, u: Kutina. Sakralni kulturno-povijesni vodiči 2. Glas Koncila, Zagreb, str. 24.

³⁴ Mirković, Marija (2004) Likovna propovijed u baroku na primjeru dviju crkava Marije Snježne. U: Marija u propovijedima hrvatskih katoličkih obnovitelja. Kršćanska sadašnjost, Zagreb, str. 225-244.

U prvoj susvodnici na lijevoj strani svetišta umjetnik je predstavio (potpisima ispod likova) rimskoga patricija Ivana i njegovu suprugu koji pod noge djevice Marije podastiru sve blago (Prilog 15.). Na susjednoj slici Marija se u snu ukazuje Ivanu koji sa suprugom počiva u baroknoj postelji i najavljuje da će snijegom obilježiti mjesto na kojem joj treba podići crkvu. Slijedi, u apsidalnom isječku uz oltar, snijegom zabijeljen rimski brežuljak Eskvilin, kojem hitaju Rimljani, poneki opremljeni poput hodočasnika tikvicom za vodu i hodočasničkom palicom. Čude se: *Zar u Rimu snijeg petoga kolovoza?* (NIVES NONI AUGUSTI? ROMA PETEBAT). Legenda se nastavlja s druge strane svetišta (u obrnutom smjeru) posjetom bračnoga para Papi Liberiju, kojem pokazuju zabijeljeni vrh Eskvilina. Na pretposljednjoj slici papa s bračnim parom, u pratnji kardinala, biskupa, i puka kreće prema Eskvilinu na kojem je Marija križolikom čistinom označila mjesto za crkvu. Treba napomenuti da je u Liberijino doba (358. godine) doista započeta gradnja bazilike Marije Velike u Rimu, pa su je isprva zvali „Basilica Liberiana“. No na posljednjem prizoru s desne strane svetišta, kutinski se vjernici ne dive rimskoj, već svojoj novoj crkvi Marije Snježne, ispod koje je s ponosom ispisano latinskim jezikom TALITER ORNAVIT NIVEAM PIA KUTINA MATREM 1769. [godine]. A pred naslikanom crkvom, okruženom cinkturom s lijepim baroknim portalom, stoje zaslužni župnik Antun Pozojević i grof Karlo II. Erdödy, koji je kao dobrotvor te crkve potpomogao njezinu izgradnju³⁵ (Prilog 7.). Marija u tom prizoru stoji na Mjesecu, obasjana je suncem, Isus joj sjedi na ljevici, a desnom drži žezlo i škapular³⁶ te tako upućuje na temu koja je na neki način vodeća. Naime, motivi na tjemenu svoda, gdje je obično smješten ključ programa, nadahnuti škapularskom pobožnošću. U glavnom, srednjem polju, Marija s Isusom u naručju lebdi nad vjernim moliteljima, između kojih se prema otvorenome čistilištu spušta anđelak sa škapularom u ruci (Prilog 8.). Starac koji lebdi uza nj morao bi biti sv. Šimun Stock, kojem se ukazala Marija (prema karmelićanskoj tradiciji 1251. godine) i izručila mu škapular uz obećanje da će onaj koji ga bude nosio biti nakon smrti oslobođen muka. No na ovoj slici Šimun (ako je to on), koji je, doduše, ranije živio kao pustinjač, nije odjeven kao karmelićanin, iako je bio čak general reda. U manjem trokutastom tjemenu, medaljonu svoda - uz slavluk - svećenik moli nad umirućim, pa ga zlodusi napuštaju, što svjedoči i potpis: *Tko*

³⁵ Radauš, Tatjana (1998) Erdödy. U: Hrvatski biografski leksikon 4, E-Gm, str. 54-65.

³⁶ škapular - (tal. *scapolare* > slat. *scapulare* naplećak, kapuljača, prema lat. *scapulae* lopatice, pleća). Uzak i dugoljast komad tkanine koja se prebacuje preko ramena i prsâ te seže do ruba odjeće (habita) sprijeda i otraga. On je sastavni dio mnogih monaških habita. Vjerojatno se razvio od neke vrste pregače koja se nosila da zaštiti odjeću. Škapular označava jaram Kristov. (→ Gospa Karmelska). Radovan Ivančević, Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, KS, Zagreb 1990.

u Bogu umire, ne umire zauvijek (IN DEO QUIS MORIT, IN AETERNUM NON MORIETUR). S druge se pak strane - nad oltarom - Marija Snježna sa žezlom u desnici i škapularom u ljevici - ukazuje jednom papi kojem je papinska palica ispala iz ruku na tlo, ili zbog opčinjenosti Marijinim likom ili zbog viđenja čistilišta otvorena pred njegovim nogama? Odjeća toga pape istovjetna je onoj na papi Liberiju, ali lik vjerojatnije predstavlja papu Ivana XXII. (1316. - 1334.), koji je izdao „Bullu Sabbatinu“ - privilegij nositeljima škapulara da će biti oslobođeni čistilišnih muka.³⁷ Tik do ovoga prizora, nad glavnim oltarom, lebde dva velika i lijepo slikana anđela s kraljevskom krunom u rukama, a na dugoj uzvijorenoj vrpci čitamo Marijinu izjavu: Po milosti Božjoj čudesnoj snijeg mi je naslov, snijegom okrunjena ja sam pobožna mati Božja (ESTI MIHI NIX TITULUM NIVEAM CORONATA GRATIA DEI MIRABILIS SUM PIA MATER DEO). Između susvodnica na obodima svoda omanje su kartuše s marijanskim aluzijama i alegorijama. Sadržaj dvaju medaljona povrh oltara, koji se nalaze tik do anđela krunonoša, nadopunja ciklus Marije Snježne i zadire u konkretnu kutinsku stvarnost: s desne se strane svetišta, naime, spuštaju dva anđela sa škapularom prema (vjerojatno kutinskoj) crkvi, a iznad njih piše: Evo znaka spasa, spasa u pogibelji (ECCE SIGNUM SALUTIS, SALUS IN PERICULIS VIRGINIS VERBA). Izvor su, dakle, Djevičine riječi, očito pri dodjeli škapulara, kao preporuka Kutinčanima.

Da je doista riječ o Mariji, potvrđuje suprotna strana. Ondje je nad Marijinim medaljonom, koji podržan anđelima blista povrh krajolika, ispisano: ET NOMEN VIRGINIS MARIA / Luc 1,27. (A djevici ime je Marija). Uza središnji prizor stoje dva medaljona. Zdesna je medaljon s Marijom u palminoj krošnji i natpisom: RADICAVI IN POPULO HONORIFICATO / Eccl. Cap XXIV. V. 16 (Tako se ukorijenih u slavnom narodu, Sir 24,12), a na ovome nasuprot prikazana je Marija s Isusom u stablu jabuke koje istodobno cvjeta i donosi plod. Natpis nad njom glasi: ET RAMI MEI HONORIS ET GRATIAE / Eccl. Cap XXIV. V. 22 (I grane su moje divne i ljupke, Sir 24,16).

Uza slavoluk su dva marijanska simbola: grm ruža slijeva i ljiljana zdesna. Iako su oba nadaleko poznata, slikar je ipak među cvjetove ljiljana upisao VIRGO (djeвица), a među ruže MARIA. Nad ružama teče navod Siraha / poput ružičnjaka u Jerihonu (ET QUASI PLANTATIO ROSAE IN IERICHO, ECCL XXIV,18), a nad ljiljanima: Ja sam cvijet

³⁷ Fučić, Branko (1979) Gorući grm. U: Badurina, Anđelko (ur.): Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Zagreb, str. 243.

nebeski (EGO FLOS CAELORUM - parafraza Pj 2,1?). Cjelokupan je svod, dakle, hvalospjev Mariji i njezinoj bezgrešnosti te njezinoj posredničkoj ulozi.

U apsidalnim su svodnim isječcima za oltarom portreti Ivana Krstitelja (lijevo) s janjetom i obveznom trakom na kojoj piše ECCE AGNUS DEI, te Ivana evanđelista (desno) koji je apokaliptičnom ženom opisao Bezgrešno začće Blažene Djevice Marije. Oni povezuju prizore sa svoda i susvodnica sa sadržajem na zidovima svetišta. Nad prozorima u svetištu predstavljeni su Ivanovi roditelji. Arkandeo Gabrijel naviješta Zahariji sinovo rođenje. Prema njemu i Elizabeti spušta se s neba minijaturni Ivanov lik opremljen uobičajenim atributima,³⁸ što je ikonografska inačica srednjovjekovnoga motiva u kojem se s nebesa spušta sićušan Isusov lik prema Djevici Mariji.

U susjednom traveju, povrh dviju velikih slika, prikazani su Marijini roditelji: Joakim s parom golubića u košari i Ana, na čijim grudima blista Marijino ime, baš kao što je u Marijinoj ikonografiji poznat motiv na kojem Marija nosi na grudima Isusov trigram kao oznaku začća.

Marijino je ime ispisano i na pročelnoj strani slavoluka. Prema njezinu imenu ispisanu na kolijevci vidimo da je riječ o obitelji Joakima i Ane. Oko Marijine prazne kolijevke sjatili su se anđeli, a nju majka uzdiže prema Bogu Ocu kojem se obraća istim riječima kojima će se Marija obratiti Gabrijelu: *Evo službenice Gospodnje* (ECCE ANCILLA DOMINI, Lk 1,38). Stvoritelj, lebdeći nad prizorom, uzvraća riječima poznatima iz Pjesme nad pjesmama: *Uzađi, prijateljice moja* (SURGE AMICA MEA, Pj 2,10; u hrvatskome prijevodu Biblije³⁹ to mjesto glasi *Ustani, dragano moja, i dođi...*). Odande su preuzete i riječi anđela koji se s visina pita: *Tko je ova koja dolazi kao zora što sviće* (Pj 6,10). Pred tom sitnom djevojčicom prigrabuju koljena i dva veća anđela u niže postavljenim samostalnim kartušama na pročelnom zidu svetišta, noseći na jastucima kraljevske simbole: jedan žezlo, a drugi krunu. Oni pozdravljaju Mariju riječima *Zdravo Gospođo i Nebeska kraljice* (SALVE DOMINA - COELORUM REGINA).⁴⁰

³⁸ Ivanu Evanđelistu glavna je oznaka orao, znak uzvišena nadahnuća, i knjiga. Ivančević, Radovan (1990) Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, KS, Zagreb, str. 279.

³⁹ Miličević, Nikola (1996) Pjesma nad pjesmama, Matica hrvatska, Zagreb.

⁴⁰ Matica Hrvatska Kutina (2002) Kutina Povijesno - Kulturni pregled s identitetom današnjice, Zidne i svodne slike u crkvi Marije Snježne u Kutini, str. 437-441.

Da bismo došli do rješenja, trebali bismo otkrivati međusobne veze ukupnog sadržaja unutar istih traveja. Nalaze se u dnu velike slike s marijanskim temama, a iznad su portreti proroka, čija su imena ispisana na lukovima svoda iznad njih.

U prvome traveju lijevo prepoznajemo Izaiju i njemu nasuprot Jeremiju te dalje u parovima Ezekiel i Daniela, a uz pjevalište Joela i Miheja. Prisutnost prve četvorice shvatljiva je jer su to kronološkim redom predstavljena četiri velika proroka (Izaija, Jeremija, Ezekiel, Daniel). Zagonetniji je ipak izbor spomenute dvojice između dvanaestorice tzv. malih proroka (Abdija, Agej, Amos, Habakuk, Joel, Jona, Malahija, Miheja, Nahum, Ozej, Sofonija i Zaharija). Ipak, skroviti likovi te šestorice (Izaije, Jeremije, Ezekiel, Daniela, Joela, Miheja) međusobno su povezani i pružaju pomoć u rješavanju veza između pojedinih motiva.

Manje-više poznato je da je Izaija prorok koji se u hebrejskoj Bibliji i Vulgati nalazi na početku proročkih knjiga, i to ne samo zato što je najstariji (oko 740.-700.). Vrsni je pjesnik i njegovi stihovi pripadaju u red najljepših starozavjetnih tekstova. Njegovim riječima počinje svoje djelovanje Ivan Krstitelj, a i Isus prvi put javno nastupa u Nazaretu otvarajući proroka Izaiju (Lk 4,16-21). No za mariologiju ključne su njegove riječi: *Isklijat će mladica iz panja Jišajeva* (Iz 11,1), kao i *Evo, začet će djevica i roditi Sina* (Iz 7,14). *Bit će to kralj, Mesija, mudar kao Solomon i jak kao David*. Izaija je stoga naslikan kako pokazuje na Mariju s Isusom u krilu. Doista mu je mjesto nad slikom susreta Marije s Elizabetom, kao i nad amblemima koji upućuju na Davida (Škrinja zavjeta) i Solomona (njegovo prijestolje).

Nasuprot njemu, prikazan je Jeremija (625.-587), prorok koji je svoje suvremenike podsjećao na zaboravljeni Savez sklopljen s Jahvom i na potrebu njegove obnove. On pokazuje desnicom na Božje oko u trokutu (tehnika vitraja), prepoznatljiv simbol Presvetoga Trojstva. Taj osnovni božanski znak dopunjen je u kartušama s Mojsijevim gorućim grmom (Izl 3.2) i dúgom koju je Stvoritelj kao znak saveza razapeo nad Noom (Post 9,13). Oba se amblema primjenjuju i u Marijinoj ikonografiji, gdje je gorući grm koji ne izgara simbol njezina djevičanskog materinstva, a igrom riječi „arcusarca“ istu simboliku ima i dúga iz Knjige postanka. I opet je zanimljiv spoj tih popratnih ilustracija s prikazanim sadržajem slike Poklonstva kraljeva. U srednjem traveju, nad velikom slikom Raspeća, nalazi se Ezekiel (591.-570), najpoznatiji prema viđenju četiriju bića koji su postali atributi evanđelista (smještenih iznad proroka rubom svoda), kao i, za marijansku ikonografiju najzanimljivijega, spomena istočnih zatvorenih vrata Svetišta: „...*nitko neka ne ulazi na njih, jer ja, Jahve Bog Izraelov kroza njih prođoh* (Ez 44,2)“, što je također predslika Marijina djevičanskoga

materinstva. Zato je i na kutinskoj slici Ezekiel prikazan kako se klanja obasjanim vratima koja u viđenju lebde pred njim. U taj se sklop uklapa amblem na kojem je Marijino ime, cilj uspinjanja novim Jakobovim ljestvama po kojima joj prilaze molitelji. Nejasniji je drugi amblem, osim ako u njemu ne prepoznamo Spasitelja, simbolički prikazana kao „luku spasa“ kako izbavlja brodolomce za „život vječni“. To je svojevrsni odraz sadržaja središnje slike Raspeća, čime se u marijansku simboliku unose i izrazitije kristološke teme. Ezekielu je par prorok Daniel (poč. VII. st.) koji je u marijansku ikonografiju uveden po čudesnu izbavljenju trojice mladića iz užarene peći (Dn 3,46-49), pa je stoga i ovdje prikazan između upaljena ognja i anđela. To je, kao i gorući grm, predlika Marijina djevičanstva, a u istom se značenju rabi i Danielovo dokazivanje Suzanine nedužnosti, ovdje predočeno ljljanom - uobičajenom oznakom Marijine bezgrešnosti (na hrvatski se Suzana prevodi kao Ljljana). Rosa poslana od Boga na Gideonovo runo (Suci 6,36-40) smatrala se također simbolom njezina djevičanskog materinstva.

U traveju u pjevalištu dva su „mala“ proroka, Joel (između 400. i 300. god.) i Mihej (Izaijin suvremenik). Joel je govorio o Duhu kao o stvaračkoj snazi (*Poslije ovoga izlit će Duha svoga na svako tijelo, Jl 3,1*) i po tome je sukladan prikazu na velikoj slici ispod njega, na kojoj je dvanaestogodišnji Isus - pun Duha - u hramu među učiteljima, a Mihej je navjestitelj Mesijina dolaska: *A ti, Betleheme Efrato... iz tebe će mi izaći onaj koji će vladati Izraelom (Mih 5,1)*, kao i njegove roditeljice Marije: *Dok ne rodi ona koja ima roditi (Mih 5,2)*, pa je prikladno smješten nad prikazanje u hramu. U tu se dvoznačnu strukturu uklapaju i pridodani amblemi koji pripadaju i Marijinoj i božanskoj ikonografiji: sunčana ura, primjerice, simbol je Sunca (*u časoslovu riječi traci sunca tvoga rasvijetliše krajeve svijeta čitavoga*, odnose se na Marijina Sina, jer im slijedi: *Sunce vječno Božja Riječ...*), i oznaka za prohujalo vrijeme, pa posredno i vjetra, jednog od oblika pojavnosti Duha Svetoga.

Već se iz ovoga vidi mogućnost mnogostruke i prepletene rasčlambe motiva, ali i to da između pojedinih oblika ikonografskog izražavanja postoje misaone vriježe isprepletene baš onako kako se uvijaju i izvijaju štukaturni uresi po njezinim zidovima. Mnogi marijanski amblemi i navodi uz njih mogu se uključiti i u kristološku ikonografiju. Pojedine ikonografske natuknice, bez obzira na susljednost njihova izvođenja i različite umjetničke ruke, ukazuju jedne na druge otvarajući nove misaone lance. To se lijepo može pokazati na freskama u crkvenome brodu.

Promatrajući velike slike s donjeg pojasa u brodu, lako se može uočiti jedan takav zanimljiv ciklus koji uvodi u druge sadržaje. Izuzme li se ovdje uvodna slika zaruke Marije s Josipom, ostale prikazuju svih pet otajstava Radosne krunice. Navještenje Gabrielovo Mariji ilustrira prvo otajstvo: *Koga si, Djevice, po Duhu Svetomu začela*. Duž broda protežu se još četiri ilustracije ostalih otajstava: Susret Marije s Elizabetom uz slavluk u brodu prikazuje: *Koga si, Djevice, u hramu prikazala*, a slika dvanaestogodišnjeg Isusa u hramu na lijevome zidu zaključuje Radosnu kronicu posljednjim otajstvom: *Koga si, Djevice, u hramu našla*.

Marijanska pobožnost ružarija često je povezana sa škapularskom. To vidimo ovdje: na slici između trećeg i četvrtoga otajstva Radosne krunice, iznad pobočnog ulaza u crkvu, nalaze se pod nogama Presvetoga Trojstva i Bezgrešno začete Djevice Marije (a između svetih mučenika s palminim grančicama) dva anđela, od kojih jedan pruža dušama u čistilištu škapular, a drugi kronicu.

Slijedom ovoga može se i u drugome ciklusu, onom Isusove muke, nanizanu obodom svoda, potražiti i naći žalosna otajstva. No i ovdje je slikar raspolagao zidnom plohom za šest prizora pa je, prateći izvješća apostola o Spasiteljevoj mucij i sadržaj Križnoga puta, u šest svodnih polja raspodijelio prva četiri otajstva Žalosne krunice. Prvo (*Koji se za nas krvavim znojem znojio*) smjestio je na desnu stranu broda tik do slavluka i ilustrirao Molitvom na Maslinskoj gori, objašnjenom navodom iz Lukina evanđelja: *I bijaše znoj njegov kao kaplje krvi koje su padale na zemlju* (Lk 22,44).

Na suprotnoj, lijevoj strani broda, povratno od pjevališta prema oltaru, sva tri prizora ilustriraju otajstva: *Isusa Koji je za nas bio bičevan*, *Koji je za nas bio trnjem okrunjen* i *Koji je za nas teški križ nosio*, oslanjajući se na Ivanovo izvješće (Iv 19). Peto, ključno otajstvo - čin Spasenja (*Koji je za nas bio raspet*), slikar je postavio na vizualno jako važno mjesto, na lijevi zid srednjega traveja točno nasuprot bočnog ulaza u crkvu, kao još jednu - ovaj put kristološku - simetralu prostora.

Žalosna se otajstva isprepleću s prizorima Muke, od kojih su neki postali dijelom Križnoga puta. Na desnoj strani broda su, uz jedno otajstvo, prizori Isusova uhićenja i dovođenja pred Kajfu. Uhićenje, prikazano tako da petorica odvođaju svezanog Isusa ispred kojega slavodobitno korača Juda s kesom srebrnjaka, protumačeno je navodom: *Tada pristupe, podignu ruke na Isusa i uhvate ga* (Mt, 26,50). Idući prizor s navodom: *Nato uhvatiše Isusa i odvedoše ga velikomu svećeniku Kajfi* (Mt 26,57), već prikazuje Kajfu kako razdire gornju haljinu, što ga povezuje s Mt 26,65 (*Nato veliki svećenik razdrije haljine...*).

Na lijevoj su strani Isus pred Pilatom, Bičevanje, Krunjenje trnovom krunom i Nošenje križa. Tekst uz prikaz Isusa privezana za stup kako ga bičuju pred Pilatom: *Tada Pilat uze i izbičeva Isusa* (Iv 19,1) ujedno unosi u sadržaj i prvu postaju Križnoga puta (*Isusa osuđuju na smrt*). Drugi prizor, Isusovo krunjenje trnovom krunom, s navodom: *Spletoše vijenac od trnja i staviše mu ga na glavu* (Iv 19,2), sadržajno je dopunjeno grimiznim plaštem i izrugivanjem (*...i zaogrnuše ga grimiznim plaštem. I prilazili su mu i govorili: „Zdravo, kralju židovski!“ I pljuskali su ga*, Iv 19,2,3). Prizor, u kojem smo prepoznali četvrto otajstvo, uz kojega je navod: *I noseći svoj križ, iziđe on na mjesto zvano Lubanjsko, hebrejski Golgota* (Iv 19,17), slikar je vještim dodavanjem novih pojedinosti povezo s Isusovim padom pod križem (III., VII. i IX. postaja), Veronikom koja mu pruža rubac (VI.) i plaćem jedne od jeruzalemskih žena (VIII.).

Nakon Radosne i Žalosne, nije teško otkriti i treću, Slavnu krunicu. Na začelnom zidu crkve, lijevo uz orgulje, predstavljeno je prvo otajstvo Slavne krunice (*Koji je uskrsnuo od mrtvih*) Isusovim uskrsnućem. Na svodu su efektno predstavljena sljedeća tri otajstva: uza svetište prikazan je uskrsli Krist (*Koji je na nebo uzašao*) ispraćen apostolima, Duha Svetoga (*Koji je Duha Svetoga poslao*) šire se zrake na sve strane, pa i prema Svima svetima i Mariji (*Koji je tebe, Djevice, na nebo uzeo*). S druge strane orgulja Presveto Trojstvo kruni Blaženu Djevicu Mariju, čime je zaključena i Slavna krunica (*Koji je tebe, Djevice, na nebu okrunio*). Tako zaokružena, i ta je marijanska pobožnost preporučena Kutinčanima uz pomoć freski u njihovoj župnoj crkvi.

Na razvedeni zaključak iluzionističke arhitekture slikar je smjestio četiri evanđelista koji su u svojim spisima zabilježili predočene događaje, a između pasionskoga ciklusa raspoređeni su i apostoli kao svjedoci i sudionici Spasiteljeva javnog djelovanja, njegove muke i slave (Prilog 9.). U srednjovjekovnoj umjetnosti apostoli su nizani od Petra do Matije ili Pavla tako da je svaki od njih personificirao po jedan članak Apostolskog vjerovanja. Stoga je njihova nazočnost u ovome kontekstu indikativna jer je Vjerovanje uvodna molitva Ružarija.

Zanimljiv je njihov raspored. Kao i obično, predstavljeni su u parovima u kojima se i slave, prepoznatljivi po atributima povezanim uz njihovu mučeničku smrt ili neku od osobina. Nakon ulaza u crkvu desno uz pjevalište predstavljen je Juda Tadej, kojemu se kao Isusovu rođaku (kojemu je bio nalik) redovito dodaje kao osnovni atribut Isusova slika. Njemu nasuprot stoji Matej s velikom bradvom. Slijede četiri para apostola, i to (zdesna) Ivan s

kaležom i Bartol kojemu s ramena visi njegova vlastita oderana koža (Prilog 16.) - ovaj put iznimno s licem, te na drugoj strani, Petar s knjigom i ključevima i Pavao s dugim dvosjeklim mačem. Na desnoj su strani još Filip s vitkim dugim križem (jer je i sam bio razapet) i Jakob mlađi s toljagom (bio je usmrćen toljagom sličnom suknarskom batu), a njima nasuprot Andrija s prepoznatljivim velikim X-križem na kakvom je bio razapet te Toma s veoma znakovitim atributom. Njega obično predstavljaju s kutnikom ili kutomjerom, ali ovdje mu je u ruci samo dugo oboreno koplje kao simbol probadanja Isusovih rebara (Iv 19,34), dakle oznaka njegova nevjerovanja. Na istoj lijevoj strani uz slavoluk je Šimun s pilom (bio je prepiljen), a s druge strane luka Jakob stariji ima hodočasničku palicu i plašt urešen Jakobovim kopicama (atributi usvojeni nakon osnutka njemu posvećena španjolskoga hodočasničkoga središta u Composteli).

Istu ulogu kao proroci koji su navješćivali Marijin dolazak i njezinu ulogu u spasenjskom činu, kao i apostoli koji bijahu svjedoci njezina života i udjela u spasiteljskome činu njezina Sina, imaju i dva Ivana na počasnome mjestu u svetištu. Ondje iznad oltara su Ivan Krstitelj kao njezin rođak i preteča i navjestitelj Onoga koji dolazi te Ivan Evanđelist (iako se, kao apostol, nalazi i u brodu). Posljednji je onaj kojemu je Spasitelj na odlasku povjerio majku, a na nj se odnose i riječi: *Taj učenik za ovo svjedoči i ovo napisa. I znamo da je istinito svjedočanstvo njegovo.* (Iv 21,34). Isto tako, on kao svjedok i novozavjetni prorok (*Ja, Ivan, čuo sam i vidio sve ovo.* Otk. 22,8) navješćuje Ženu „...odjevenu suncem, mjesec joj pod nogama, a na glavi vijenac od dvanaest zvijezda. (Otk. 12,1).“⁴¹

4. Kutinske zidne i svodne slike u kontekstu zidnog slikarstva 18. stoljeća sjeverne Hrvatske

Iluzionističko zidno slikarstvo 18. stoljeća u sjevernoj Hrvatskoj⁴² nesumnjivo su označile *quadrature* (uvjerljivi prikazi arhitekture) pavlinskog slikara tirolskoga podrijetla Ivana Krstitelja Rangera, slovenskih slikara Franca (1700-1764.) i Krištofa Andreja Jelovšaka

⁴¹Mirković M., Horvat A. i ostali autori, Matica Hrvatska Kutina (2002) Kutina Povijesno - Kulturni pregled s identitetom današnjice, Zidne i svodne slike u crkvi Marije Snježne u Kutini, str. 443. - 449.

⁴²Podaci izneseni u ovom poglavlju uglavnom se temelje na tekstovima Repanić - Braun, Mirjana (2010) Barokno zidno slikarstvo u sjevernoj Hrvatskoj, u: Hrvatska umjetnost. Povijest i spomenici. Institut za povijest umjetnost – Školska knjiga, Zagreb i Mirković Marija (1994.) Iluzionističko zidno slikarstvo, u: Sveti Trag, Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094-1994., 271-300.

(1729.-1776.) te Antona Jožefa Lerchingera (oko 1720. - nakon 1787.). Njihovi iluzionistički prikazi arhitekture utemeljeni su na popularnom slikarskom priručniku Andreje Pozza *Perspectiva pictorum et architectorum* (1693.). Rangerov bogat opus uključuje freske u crkvi Sv. Ivana na Gorici (1731.), Sv. Marije u Lepoglavi (1737.-1742.), Sv. Katarine u Krapini (1730., 1736.), Sv. Marije u Olimju (1740.), Sv. Marije Snježne u Belcu (1740. – 1742.), Sv. Jeronima u Štrigovi (1744.), crkvi Marije Božje Remetske u Remetama (1745.-1748.), župnoj crkvi Sv. Martina u Donjoj Voći (1740.1745.), crkvi Sv. Ivana Krstitelja i ljekarni franjevačke rezidencije u Varaždinu (1738., 1750.), kapeli Sv. Jurja u Purgi Lepoglavskoj (1750.) i kapeli Sv. Jelene u Kamenici (1751.). Nerijetko pokrivajući čitav interijer crkava, Rangerove slike po svom svijetlom koloritu i dinamičnim kompozicijama pokazuju utjecaj suvremenog talijanskog iluzionističkog slikarstva, naročito Giambattista Tiepola (1696.-1770.).

Djela slovenskog slikara Antona Jožefa Lerchingera i njegovih suradnika, nastala sredinom 18. stoljeća, nalazimo u više crkava na području slovenske Štajerske i sjeverozapadne Hrvatske. Jedan je od vrsnih primjera iluzionistički oslik kapele dvorca Oršić pokraj Gornje Stubice (oko 1756.-1760.) s posebno uvjerljivo prikazanom iluzionističkom kupolom i oltarom.

Pri spomenu navedenih baroknih slikara, Rangera i Lerchingera, a u kontekstu kutinskih zidnih i svodnih slika, svakako se treba osvrnuti na njihova značajna slikarska ostvarenja vezana za marijanski ikonografski program.

Ranger u proštenjarskoj crkvi Marije Snježne u Belcu slikama u potpunosti prekriva unutrašnje zidove crkve te iluzionističkim sredstvima gradi arhitekturu i produbljuje prostor u koji smješta dinamično pokrenute likove izražena plasticiteta. Potrebno je naglasiti da Ranger pritom poštuje zatečen prostor i statiku arhitekture. U logičnom slijedu izlaže središnju temu prizora iz Marijina života koje se isprepleću s onima iz Kristova djetinjstva. I u Štrigovi 1744. godine, u svetištu će unutar ikonografskoga programa posvećenog titularu crkve Sv. Jeronima obraditi ikonografsku temu Marije Snježne (rimske crkve S. Maria Maggiore).

Marijansku tematiku obrađuje i Lerchinger (1773.) u zavjetnoj crkvi Majke Božje Jeruzalemske na Trškom Vrh u kraj Krapine. Iako je koristio arhitektonski iluzionizam, preobiljem rokoko ornamentike negirao je tektoniku arhitekture.⁴³

⁴³Prema: Mirković Mirjana (1994.) Iluzionističko zidno slikarstvo, u: Sveti Trag, Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094-1994., 283-296.

Prema tome, možemo primijetiti da navedeni arhitektonski iluzionizam koji prevladava do sredine 18. stoljeća, potkraj sedmog desetljeća 18. stoljeća zamijenit će naglašena dekorativnost zidne površine, kako je to još vidljivije na primjeru kutinskih zidnih slika. U odnosu na Rangerove ili Lerchingerove freske, kutinske zidne slike djeluju manje sofisticirano, što je rezultat stilskih promjena nastalih zbog kasnijeg nastanka slika, sudjelovanja više nezavisnih autora (F. Weitenhiller, J. J. Görner i jedan neidentificiran autor), ali i kasnijih preslikavanja.

Rješenje smještaja figurativnih scena u kartuše, između kojih su rokajni, cvjetni ili šablonizirani uzorci, nakon kutinske crkve ponovit će se na zidnim slikama koje nastaju do kraja 18. stoljeća, osobito u opusu slikara Antuna Archera (umro 1807. ili 1808.) i suradnika – osliku proštenjarske crkve Sveta tri kralja u Kominu (1778.) i kapeli Sv. Križa u župnoj crkvi Sv. Ivana u Novoj Vesi u Zagrebu.

5. Zaključak

Zidne i stropne slike u župnoj crkvi Majke Božje Snježne u Kutini vezane uz pobožnost Majke Božje Škapularske i legende o Majci Božjoj značajna su sastavnica u marijanskoj ikonografiji umjetničke baštine kontinentalne Hrvatske. Nadopunjeno povezanim simboličkim prikazima, marijanskim amblemima i prizorima iz otajstva krunice, prikazima starozavjetnih proroka, apostola svetaca i osobito Kristovim mučeništvom i nebeskom slavom predstavljaju prave „likovne barokne propovijedi“, kako ih je nazvala Marija Mirković (1994.), te su u tom smislu vjeran odraz baroknog duha vremena u kojem nastaju.

Bogato razrađene teme, među kojima su neke i ikonografski jedinstvene, zasigurno zaslužuju posebno mjesto unutar hrvatske povijesti barokne umjetnosti.

Složen ikonografski program rezultat je pokroviteljstva istaknutih mecena – grofovske obitelji Erdödy, suradnje slikara s teolozima i župnicima u vrijeme oslikavanja crkve, kao i predaje koja je vezana za samu kutinsku crkvu. U tom smislu, posebno je zanimljiv prikaz mecena, grofa Erdödyja i njegove supruge, župnika i vjernika u narodnim nošnjama ispred kutinske crkve.

Stilski pluralizam posljedica je, među ostalim, rada nekoliko autora. Nažalost, veći dio fresaka F. Weitenhillera na zidovima svetišta i crkvenoga broda preslikan je, ali one preostale, kao i Görnerove slike na svodu crkve, upravo zbog postupnog udaljavanja od baroknog arhitekturnog iluzionizma i težnje k većoj dekorativnosti zidne površine kojom dominiraju rokaj, vegetabilni i drugi uzorci što okružuju figuralne prizore te svjetlija paleta boja, pokazuju određenu varijantu rokoko slikarstva.

SAŽETAK

Jednostavna vanjšina crkve Marije Snježne u Kutini u suprotnosti je s raskošnom unutrašnjošću kojom dominira vrijedna crkvena oprema i još složeniji fresko ciklus. U dosadašnjim istraživanjima zidnih i svodnih slika crkve prepoznata su tri stilska izraza, odnosno autora: Franciscus Weitenhiller, koji 1764.-1766. oslikava zid svetišta, crkvenog broda i ogradu pjevališta; Joseph Görner koji 1779. godine oslikava svod broda te još jedan dosad neidentificiran autor. Na prikazima se isprepleću Marijin i Isusov tematski ciklus. Pritom, marijanski program u središtu teme ima legendu o Mariji Snježnoj, s kojom se osebujno povezuje gradnja rimske crkve Marije Snježne (Velike) – dakle, S. Maria Maggiore i kutinske crkve. Taj složeni program, upotpunjen odabranim prizorima Kristove muke, čini jedan od najbogatijih i najsloženijih mariološko-kristoloških ciklusa baroknog razdoblja na području sjeverne Hrvatske. U radu se stilski i ikonografski analiziraju slike, a potom i valoriziraju unutar korpusa zidnog slikarstva 18. stoljeća sjeverne Hrvatske.

Ključne riječi: zidno i svodno slikarstvo, kasni barok i rokoko, iluzionizam, marijanska ikonografija, Marija Snježna, Kutina.

PRILOZI

Prilog 7. Župnik Antun Pozojević i grof Karlo Erdödy s pukom pred novom kutinskom crkvom - detalj sa svoda svetišta

Prilog 8. Svod svetišta s legendom o Mariji Snježnoj. Djevica Marija upućuje škapular okupljenim vjernicima i dušama u čistilištu - središnji medaljon na svodu svetišta

Prilog 9. Oslikani svod nad crkvenim brodom s prikazima Kristove muke i slave

Prilog 10. Marijino navještenje

Prilog 11. Krist pred Kajfom

Prilog 12. Krunjenje Isusa trnovom krunom

Prilog 13. Isus nosi križ

Prilog 14. Uznesenje

Prilog 15. Susvodnica u kojoj su rimski patricij Ivan i njegova supruga. Oni pod noge Djevice Marije podastiru sve svoje blago.

Prilog 16. Obodom svoda nanizani su apostoli prepoznatljivi po atributima. Ivan drži u ruci kalež, a Bartolu je preko ramena ovješena njegova koža.

Prilog 17. Ilustracija pasionskoga motiva „Tada Pilat uze i izbičeva Isusa“. Ispod prizora signatura slikara J. J. Görnera iz godine 1779.

Prilog 18. Pogled na oltar

Prilog 19. Pogled na pjevališta i dio svoda

LITERATURA:

1. Cvetnić, Sanja (2007) Ikonografija nakon Tridentskog sabora i hrvatska likovna baština, FF Press, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb
2. Fučić, Branko (1979): Gorući grm. U: Badurina, Anđelko (ur.): Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Zagreb
3. Horvat, Anđela (1982) Barok u Hrvatskoj, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb
4. Ivančević, Radovan (1990) Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva, Uvod u ikonologiju, Kršćanska Sadašnjost, Zagreb
5. Leksikografski zavod Miroslav Krleža (2005) Hrvatska likovna enciklopedija (A-B), Vjesnik, Zagreb
6. Lukinović, Andrija, Repanić – Braun, Mirjana (2006) Kutina sakralno kulturno - povijesni vodič, Kutina - župa i župna crkva, Kutina, Glas koncila, Zagreb
7. Mirković, Marija (1994) Barokna sakralna ikonografija na području Zagrebačke biskupije, izvorni znanstveni rad, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
8. Mirković Marija (1994.) Iluzionističko zidno slikarstvo, u: Sveti Trag, Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije 1094-1994., 271-300.
9. Mirković Marija (2002), Zidne i svodne slike u crkvi Marije Snježne u Kutini, u: Povijesno - kulturni pregled s identitetom današnjice, Matica Hrvatska Kutina, 43-451
10. Mirković, Marija (2004) Likovna propovijed u baroku na primjeru dviju crkava Marije Snježne. U: Marija u propovijedima hrvatskih katoličkih obnovitelja. Kršćanska sadašnjost, Zagreb
11. Miličević, Nikola (1996) Pjesma nad pjesmama, Matica hrvatska, Zagreb
12. Oremović, Krešimir (1998) Zbornik Moslavine IV, Ikonografski program zidnih slika u kutinskoj župnoj crkvi Sv. Marije Snježne, Muzej moslavine Kutina
13. Radauš, Tatjana (1998): Erdödy. U: Hrvatski biografski leksikon 4, E-Gm

14. Repanić - Braun, Mirjana (2010) Barokno zidno slikarstvo u sjevernoj Hrvatskoj, u: Hrvatska umjetnost. Povijest i spomenici. Institut za povijest umjetnost – Školska knjiga, Zagreb
15. Repanić-Braun, Mirjana (2017) Prilog poznavanju slikanih prikaza Blažene Djevice Marije u Kutini i Kloštar-Ivaniću, Štovanje Bogorodice na području Sisačke biskupije, Zbornik radova, Valerija Nedjeljka Horvat (ur.), Katolički i Bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
16. Repanić–Braun, Mirjana (2007) Franciscus Weitenhiller - novo ime kasnobaroknog slikarstva u sjevernoj Hrvatskoj, u: U služnju Božjemu narodu. Zbornik radova u čast msgr. Dr. Antuna Škvorčevića, prvoga požeškog biskupa prigodom 60. obljetnice života, 35. obljetnice svećenstva i 10. obljetnice biskupstva, (ur.) Ivica Žuljević et al., Požega 2007.
17. Repanić-Braun, Mirjana (2004) Pregled povijesnoumjetničkih istraživanja baroknog slikarstva u kontinentalnoj Hrvatskoj, u: 1. kongres hrvatskih povjesničara umjetnosti, zbornik radova, Milan Pelc (ur.), Institut za povijest umjetnosti, (predavanje, domaća recenzija, objavljeni rad, stručni) Zagreb

Ostali izvori : <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62251> (datum pristupanja internetskoj stranici - 16.9.2017.)

https://issuu.com/glaskonc/docs/001120_002/10 (datum pristupanja internetskoj stranici - 14.8.2017.)

<https://www.hrleksikon.info/definicija/amblem.html> (datum pristupanja internetskoj stranici - 22. 2. 2018.)

https://www.visitzagorje.hr/Cms_Data/Contents/VisitZagorje/Folders/Dokumenti/Bro%C5%A1lure/~contents/7A82PZGME88JHR45/Marijanski-hodo-asni-ki-put.pdf (datum pristupanja internetskoj stranici - 15.6.2018.)

POPIS ILUSTRACIJA

Popis slika:

Slika	Stranica
1. Tlocrt župne crkve. Preuzeto iz: https://issuu.com/glaskonc/docs/001120_002/10 (datum pristupanja internetskoj stranici - 14.8.2017.)	6
2. Pogled na eksterijer crkve. Preuzeto iz: http://www.kutinaplaces.com/lokacije/posjetite/crkva-sv-marije-snjezne (datum pristupanja internetskoj stranici - 21.8.2017.)	7
3. Pogled na dvorište i ograđeni dio oko hodočasničke crkve, južna strana - cinktor. Preuzeto iz: http://www.kutinaplaces.com/lokacije/posjetite/crkva-sv-marije-snjezne (datum pristupanja internetskoj stranici - 21.8.2017.)	8
4. Pogled prema svetištu sa zidnim slikama Josipa Görnera (1779.). Preuzeto iz: http://www.kutinaplaces.com/lokacije/posjetite/crkva-sv-marije-snjezne (datum pristupanja internetskoj stranici - 21.8.2017.)	9
5. Pogled na crkvenu lađu i svetište. Preuzeto iz: http://www.najboljeuhrvatskoj.info/ideje/crkva-sv-marije-snjezne-kutina-3574.html	10

(datum pristupanja internetskoj stranici - 26.8.2017.)

6. Tematski prikaz slika na svodu.	17
Preuzeto iz: https://issuu.com/glaskonc/docs/001120_002/10	
(datum pristupanja internetskoj stranici - 14.8. 2017.)	
7. Župnik Antun Pozojević i grof Karlo Erdödy s pukom pred novom kutinskom crkvom - detalj sa svoda svetišta (fotograf - Mladen Mitar)	31
8. Svod svetišta s legendom o Mariji Snježnoj. Djevica Marija upućuje škapular okupljenim vjernicima i dušama u čistilištu - središnji medaljon na svodu svetišta (fotograf - Mladen Mitar)	32
9. Oslikani svod nad crkvenim brodom s prikazima Iz Kristove muke i slave (fotograf - Mladen Mitar)	33
10. Marijino navještenje (fotograf - Mladen Mitar)	34
11. Krist pred Pilatom (fotograf - Mladen Mitar)	35
12. Krunjenje Isusa trnovom krunom (fotograf - Mladen Mitar)	36
13. Isus nosi križ (fotograf - Mladen Mitar)	37
14. Uznesenje (fotograf - Mladen Mitar)	38
15. Susvodnica u kojoj je rimski patriciji Ivan i njegova supruga. Oni pod noge djevice Marije podastiru sve svoje blago. (fotograf - Mladen Mitar)	39
16. Obodom svoda nanizani su apostoli prepoznatljivi po atributima. Ivan drži u ruci kalež, a Bartolu je preko ramena ovješena njegova koža. (fotograf - Mladen Mitar)	40
17. Ilustracija pasionskoga motiva "Tada Pilat uze i izbičeva Isusa". Ispod prizora signatura slikara J. J. Görnera iz godine 1779. (fotograf - Mladen Mitar)	41
18. Pogled na oltar (fotograf - Mladen Mitar)	42
19. Pogled na pjevališta i dio svoda (fotograf - Mladen Mitar)	43

